

Rèn luyện kỹ năng giải quyết vấn đề cho sinh viên Trường Đại học Tiền Giang

Nguyễn Thanh Xuân*

*Trường Đại học Tiền Giang

Received: 15/02/2024; Accepted: 26/02/2024; Published: 15/3/2024

Abstract: Problem solving skills play an important role in life. The society is constantly developing and new problems always arise and require people to solve them in order to survive and develop. Therefore, students need to be equipped with knowledge and problem-solving skills through modules in the training program to better adapt to life. This article presents some measures to effectively train students' problem-solving skills through teaching and learning activities, testing and assessment at Tien Giang University and introduces the IDEAL model that students can use to develop problem-solving skills.

Keywords: Problem, solving, skills

1. Đặt vấn đề

Xu hướng hội nhập quốc tế rộng khắp trên nhiều lĩnh vực như kinh tế, thương mại, du lịch, văn hóa và chuyển giao công nghệ hình thành nhiều thị trường lao động mới. Bên cạnh đó, trong thời đại công nghệ 4.0 ngày nay, Internet, công nghệ số, các thiết bị thông minh... được sử dụng rộng rãi trong nhiều lĩnh vực. Việc này giúp thu hẹp khoảng cách không gian, làm cho nhịp sống trở nên nhanh hơn và thế giới trở nên hiện đại hơn. Xu hướng hội nhập quốc tế và kỷ nguyên số đã tác động lớn đến thị trường lao động. Xã hội phát sinh nhiều ngành nghề mới, nhiều cơ hội việc làm mới. Trong bối cảnh đó, thị trường lao động cũng đòi hỏi người lao động phải có những kỹ năng phù hợp để đáp ứng những yêu cầu mới và những thách thức mới để có thể tồn tại và phát triển cùng với nền kinh tế năng động. Trong môi trường lao động đầy triển vọng cũng như đầy thách thức ngày nay, những vấn đề đa dạng, phức tạp không ngừng phát sinh. Để thích ứng với môi trường đầy biến động, kỹ năng giải quyết vấn đề trở nên quan trọng hơn bao giờ hết.

Thực tế cho thấy, trong môi trường giáo dục cũng như trong môi trường lao động, vấn đề phát sinh luôn có các hình thái khác nhau, không thể có công thức hay khuôn mẫu chung để giải quyết. Để thành công trong cuộc sống, sinh viên ĐHTG phải có năng lực giải quyết vấn đề phát sinh trong học tập cũng như trong cuộc sống từ đơn giản đến phức tạp và cần được rèn luyện từ lúc ngồi trên ghế nhà trường. Việc hình thành và phát triển kỹ năng giải quyết vấn đề một cách hiệu quả là yêu cầu, là mục tiêu quan trọng trong công việc đào tạo nguồn nhân lực tương

lai cho đất nước. Nghiên cứu này trình bày các khái niệm về giải quyết vấn đề và một số giải pháp có thể áp dụng để rèn luyện kỹ năng giải quyết vấn đề cho sinh viên ĐHTG.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái niệm về kỹ năng giải quyết vấn đề

Thuật ngữ “Giải quyết vấn đề” có ý nghĩa khác nhau tùy thuộc vào lĩnh vực nghiên cứu. Trong tâm lý học, giải quyết vấn đề là một quá trình có liên quan đến tinh thần, quá trình tìm giải pháp cho các vấn đề cá nhân gặp phải trong cuộc sống với những tình huống và bối cảnh cụ thể. Trong khi đó, trong khoa học máy tính, giải quyết vấn đề là một quá trình vi tính hóa (Schacter, 2009). Trong lĩnh vực giáo dục, cụ thể là trong việc xây dựng và phát triển chương trình đào tạo, Hồ Tấn Nhựt và Đoàn Thị Minh Trinh (2009) cũng đã trình bày kỹ năng giải quyết vấn đề cần được đào tạo và rèn luyện cho sinh viên. Trong đó, kỹ năng giải quyết vấn đề bao gồm xác định vấn đề, phân tích vấn đề, tổng hợp các giải pháp và phân tích các kết quả quan trọng cũng như đánh giá những cải tiến có thể đạt được trong quá trình giải quyết vấn đề.

Trong khi đó, các vấn đề rất đa dạng và có nhiều giải pháp khác nhau cho cùng một vấn đề, tính khả thi tùy thuộc vào từng điều kiện và hoàn cảnh cụ thể. Cùng một tình huống nhưng việc nhận định vấn đề của mỗi cá nhân có thể khác nhau. Ngay cả khi xác định vấn đề như nhau nhưng cách thức giải quyết vấn đề cũng rất khác nhau. Để giải quyết vấn đề cần xác định đúng bản chất thật sự của vấn đề; thu thập, tổng hợp thông tin để đưa ra một giải pháp hợp lý, khắc phục vấn đề dài lâu và khả thi với tình hình thực

tế (Hoài Thu, 2015; Hoàng Lâm, 2019). Trong đổi mới phương pháp dạy học theo định hướng phát triển năng lực học sinh tiểu học, Phòng Giáo dục Tiểu học huyện Kiến Xương, tỉnh Thái Bình (2017) đề xuất một số giải pháp bao gồm cải tiến phương pháp dạy học truyền thống, kết hợp đa dạng các phương pháp dạy học, và vận dụng cách dạy học bằng cách giải quyết vấn đề nhằm phát triển năng lực tư duy, khả năng nhận biết và giải quyết vấn đề cho học sinh.

Như vậy, kỹ năng giải quyết vấn đề là một phương pháp tư duy cần được rèn luyện thông qua quá trình dạy và học tại các cơ sở giáo dục và là một kỹ năng mềm quan trọng.

2.2. Hình thành và phát triển khả năng giải quyết vấn đề cho sinh viên

Kiến thức rộng về cuộc sống xã hội và chuyên môn sâu là nền tảng giúp sinh viên xử lý tình huống theo chiều hướng tích cực và hiệu quả. Thu Uyên (2019) khẳng định rằng để phát triển kỹ năng giải quyết vấn đề, trước hết cần trau dồi và tích lũy kiến thức cơ bản có liên quan. Kiến thức vững vàng có thể được xem là cơ sở dữ liệu giúp cho sinh viên nhận ra vấn đề cần phải giải quyết và có cơ sở đưa ra giải pháp khoa học, không dựa vào những sự phán đoán cảm tính, chủ quan. Vì thế, sinh viên nhất thiết phải không ngừng học tập, rèn luyện chuyên môn.

Để rèn luyện kỹ năng giải quyết vấn đề, trước hết, sinh viên cần xác định các vấn đề phát sinh cũng như nhận định các vấn đề có khả năng xảy ra và tìm ra những giải pháp cho những vấn đề đó. Các vấn đề có thể liên quan đến học tập, quan hệ gia đình và xã hội. Xác định yếu tố chủ quan hay khách quan cũng là một nội dung cần thiết để giải quyết vấn đề một cách có hiệu quả. Trong học tập, vấn đề có thể là một yêu cầu, một bài tập lớn của giảng viên đặt ra mà sinh viên phải giải quyết. Trong thời gian học tập kiến thức chuyên môn, sinh viên cần được rèn luyện kỹ năng này và giải quyết vấn đề từ đơn giản đến phức tạp. Một khi những vấn đề cơ bản được khắc phục và đạt được kết quả tốt đẹp, sinh viên sẽ dễ dàng hơn trong việc ra những quyết định quan trọng hơn để giải quyết các vấn đề trọng đại hơn. Do đó, có thể nói, kiến thức chuyên môn, kiến thức xã hội là những yếu tố cực kỳ quan trọng, góp phần vào việc quyết định và đưa ra các giải pháp hữu hiệu.

Ngày nay, thời đại công nghệ 4.0 giúp sinh viên có thể truy cập vào kho tàng tri thức vô hạn trên Internet, chiếm lĩnh tri thức khoa học dễ dàng. Do đó, với nguồn thông tin vô tận, việc tiếp nhận và sàng lọc thông tin hữu ích vô cùng cần thiết. Sinh viên

cần phân biệt được các nguồn thông tin mang độ tin cậy và tính chính xác cao so với thông tin gây nhiễu, thông tin sai hoặc thông tin chủ yếu để thu hút lượt người xem. Để giải quyết vấn đề hiệu quả thì việc thu thập thông tin có liên quan là giai đoạn cần thiết của quá trình. Sau đó, việc phân tích các thông tin, dữ liệu có được để đưa ra các quyết định, giải pháp giải quyết vấn đề hiệu quả là giai đoạn quan trọng. Với kiến thức nền tảng và chuyên môn tốt, cùng với sự hướng dẫn của giảng viên, sinh viên có thể thực hiện điều này có hiệu quả thông qua các hoạt động dạy và học theo phương pháp giải quyết vấn đề. Do đó, nhiệm vụ của nhà trường và giảng viên là cung cấp, hỗ trợ, hướng dẫn sinh viên trong việc tiếp thu, vận dụng kiến thức kiến thức chuyên môn và rèn luyện các kỹ năng mềm cần thiết.

2.3. Một số giải pháp phát triển năng lực giải quyết vấn đề cho người học.

2.3.1. Đối với giảng viên và nhà trường

** Phương pháp dạy học đặt vấn đề, giải quyết vấn đề, phương pháp xử lý tình huống, lồng ghép trong nội dung giảng dạy các học phần*

Trong quá trình giảng dạy, giảng viên xây dựng những tình huống có vấn đề và yêu cầu sinh viên cùng thảo luận để đưa ra giải pháp. Giảng viên gợi ý, hướng dẫn và trợ giúp để sinh viên tự chủ giải quyết vấn đề. Tùy theo đặc thù của từng học phần mà các vấn đề đặt ra sẽ khác nhau, kích thích được sự tò mò, yêu thích khám phá của sinh viên. Phương pháp dạy học dựa trên vấn đề giúp sinh viên phát huy tính tự giác và tính sáng tạo. Qua đó, giúp tạo động lực cho sinh viên vì thấy được tính thực tiễn của kiến thức được học, việc này góp phần nâng cao được chất lượng dạy và học. Kỹ năng giải quyết vấn đề được hình thành và phát triển trong quá trình người học tự nghiên cứu tài liệu, làm việc, thảo luận theo cặp hoặc theo nhóm để tìm ra giải pháp tốt nhất, có thể vận dụng vào thực tiễn cuộc sống.

** Kiểm tra và đánh giá kết quả học tập của sinh viên*

Việc kiểm tra, đánh giá không đơn thuần chỉ tái hiện lại những kiến thức đã giảng dạy ở lớp, mà còn là yêu cầu thiết lập các vấn đề có liên quan đến học phần, ngành học và các giải pháp, kế hoạch hành động để giải quyết các vấn đề đó. Nếu việc đánh giá để kiểm tra chỉ ở mức độ kiểm tra mức hiểu, biết kiến thức đã học thì sẽ tạo cho sinh viên thói quen lười tư duy, lười suy nghĩ. Điều đó không hình thành và phát triển được năng lực giải quyết vấn đề cho sinh viên (Bùi Quang Quyền, 2019). Do đó, bài kiểm tra

cần đánh giá được khả năng vận dụng kiến thức khoa học đã tiếp nhận để giải quyết một vấn đề phát sinh một cách hiệu quả. Việc này sẽ giúp tránh tình trạng học vẹt và làm rập khuôn một cách máy móc, học để đối phó trong các kỳ thi. Cách kiểm tra sự sáng tạo của sinh viên trong việc giải quyết vấn đề được nêu ra giúp sinh viên rèn luyện được kỹ năng giải quyết vấn đề. Thực tế cho thấy nhiều học phần tại ĐHTG đang đánh giá sinh viên bằng hình thức kiểm tra trắc nghiệm. Tuy nhiên, các bài trắc nghiệm thường có đáp án ngắn, không thể hiện được sự tư duy của sinh viên. Trong khi đó, thực tế cuộc sống cho thấy để giải quyết một vấn đề cần có sự phân tích rất chi tiết và lý luận rõ ràng, mạch lạc để giải thích rõ lý do lựa chọn phương án giải quyết vấn đề phát sinh. Do đó, mặc dù xu hướng kiểm tra trắc nghiệm ngày càng phổ biến, tuy nhiên sinh viên cần được kiểm tra tự luận, đặc biệt là giải quyết một vấn đề nào đó có liên quan đến nội dung của một học phần trong chương trình đào tạo. Việc kiểm tra, đánh giá này có thể thực hiện trong quá trình đào tạo hoặc kiểm tra cuối kỳ. Điều này sẽ giúp cho sinh viên được trang bị kỹ năng giải quyết vấn đề phát sinh trong cuộc sống thông qua việc vận dụng các kiến thức và rèn luyện các kỹ năng sống, giúp sinh viên sáng tạo và thích nghi tốt hơn với môi trường xã hội.

2.3.2. Đối với sinh viên

Để rèn luyện năng lực giải quyết vấn đề, sinh viên cần thực hiện theo quy trình IDEAL do Bransford và Stein (1984) đề xuất. Quy trình này giúp cho sinh viên có thể giải quyết vấn đề theo cách phù hợp với điều kiện và hoàn cảnh của cá nhân sinh viên. Theo đó, IDEAL là viết tắt của các từ Identify (Nhận diện), Define (Xác định nguyên nhân), Explore (Tìm kiếm giải pháp khả thi), Action (Xây dựng kế hoạch hành động) và Look & Learn (Xem xét và rút kinh nghiệm).

Như vậy, để rèn luyện và nâng cao năng lực giải quyết vấn đề, sinh viên cần nhận diện được các vấn đề, sau đó thu thập, tổng hợp thông tin có liên quan để xác định nguyên nhân cũng như phân tích, tìm kiếm giải pháp. Tiếp theo, sinh viên cần xây dựng kế hoạch hành động cụ thể và sau khi giải quyết xong vấn đề cần rà soát lại để rút kinh nghiệm giải quyết các vấn đề tương tự được nhanh chóng và hiệu quả hơn. Trong môi trường giáo dục, giảng viên có thể nêu vấn đề và sinh viên trình bày kế hoạch giải quyết vấn đề cho lớp và giảng viên để cùng thảo luận, đánh giá và rút kinh nghiệm. Quá trình này sẽ giúp cho việc giải quyết vấn đề thực tiễn phát sinh được thuận

lợi và hiệu quả hơn.

3. Kết luận

Ngày nay, với sự phát triển khoa học kỹ thuật và công nghệ thông tin, đặc biệt là Internet, các thành tựu khoa học không ngừng tăng lên. Những thành công đó là kết quả của một quá trình khai thác, thu thập, phân tích và tổng hợp thông tin để tìm ra vấn đề cần giải quyết, và những giải pháp khả thi, phù hợp với tình hình thực tế. Nhận ra vấn đề, giải quyết vấn đề là những kỹ năng cần thiết để tồn tại và phát triển. Tính có vấn đề là bản chất của cuộc sống. Xã hội tiến bộ và phát triển không ngừng là kết quả của quá trình giải quyết vấn đề hiệu quả. Rèn luyện kỹ năng giải quyết vấn đề là điều kiện cần trong hành trang bước vào “trường đời” của sinh viên. Từ lúc còn ngồi trên ghế nhà trường, sinh viên phải phấn đấu học tập trau dồi kiến thức, phẩm chất đạo đức cùng với kỹ năng sống cần thiết để có thể vận dụng giải quyết các vấn đề nảy sinh trong học tập, trong cuộc sống một cách sáng tạo.

Để việc rèn luyện kỹ năng này đạt hiệu quả cao, cần có sự hỗ trợ của nhà trường, sự phối hợp đồng bộ giữa giảng viên và sinh viên trong quá trình giảng dạy và học tập. Nhà trường tạo điều kiện thuận lợi để phát triển các phương pháp giảng dạy phù hợp và môi trường để sinh viên nghiên cứu, học tập, rèn luyện kỹ năng mềm. Giảng viên giúp sinh viên rèn luyện kỹ năng giải quyết vấn đề thông qua các phương pháp giảng dạy phát huy năng lực tư duy của sinh viên và áp dụng cách thức kiểm tra, đánh giá phù hợp. Sinh viên cần nỗ lực học tập, trau dồi kiến thức văn hóa, xã hội làm nền tảng và kiến thức chuyên môn để giải quyết vấn đề phát sinh có hiệu quả, để phát triển bản thân và góp phần vào sự phát triển chung của xã hội.

Tài liệu tham khảo

1. Bransford, J. D., & Stein, B. S. (1984). *The ideal problem solver: A guide for improving thinking, learning, and creativity*. A Series of Books in Psychology.
2. Bùi Quang Quyền (2019). Phát triển năng lực giải quyết vấn đề cho học sinh. Truy cập tại <https://giaoducthoidai.vn/trao-doi/phat-trien-nang-luc-giai-quyet-van-de-cho-hoc-sinh-4025370-c.html>
3. Hồ Tấn Nhựt & Đoàn Thị Minh Trinh (2009). *Cải cách và xây dựng chương trình đào tạo kỹ thuật theo phương pháp tiếp cận CDIO*. NXB ĐHQG-HCM (Bản dịch tiếng Việt từ nguyên bản: Crawley, E.F, Malmqvist, J., Östlund, S. & Brodeur, D. (2007). *Rethinking Engineering Education: The CDIO Approach*. Springer.